

Nyitva

Krusovszky Dénes: Az összes nevem című kötetéről

Minden verseskötet háló. Pilinszkysen szólva, csillagháló. Eligazodási pontjai összebogozgathatóak, s az olvasó jó esetben ámulattól tátogva vergődik a halálosan szoros gúzsban. Krusovszky Dénes verseskötetének egy lehetséges hálóját szeretném kibontani, száradni teregetni itt a közönség szeme láttára. Tapasztalatom szerint ugyanis egy első kötetre jóval több hangsúly esik mint elsőre, s jóval kevesebb mint kötetre, jóllehet attól még, hogy első, nem kevésbé kötet, mi több, kötet lehet a javából.

Valahogy így fogtam neki elemzésem érdemi részének egyik reggel, s ígérem, nem is maradok adós mondandómmal, ekkor azonban... Ugye, minden jó bűnügyi regénybe szükségeltetik egy efféle „ekkor azonban”... A francia „suspense”-nek, vagyis felfüggesztésnek nevezi a krimi, fuggesszük hát fel mi is kicsit figyelmünket, jobban mondva fuggesszük másvalamire. Irodalmi ember könyvekkel dolgozik, ahogy a halász halakkal. Tucatjával fogja ki, dobja vissza, latolja tenyerén, belezi, boncolja, tárja mások elé, adja-veszi, jó áron. A nagyipar pillanataiban nem törődik szakrális jelképiséggel, csodálatos halfogással (röpimával ad érte hálát), fogyasztja, fagyasztja, kínálja fogyasztásra másoknak. Az egészből kimarad az ünnep: az ünnep pihe-nő, nyugvópont, az idő felfüggesztése, vagyis suspense.

Márpedig egy első kötet megjelenése ünnep, akármilyen törékenynek és illuzórikusnak is tűnik ez a megállapítás éppen itt, egy Könyvesházban, a nagy könyvpiramis csúcán, több tízezer étvágygerjesztőbnél étvágygerjesztőbb színes, szagos kötettel a lábunk alatt. Eszembe jut egy tizennégy évvel ezelőtti pillanat, melyet véletlenségből (bár a véletlenekben nem hiszek) épp pár napja néztem meg újra videón. Első könyvem bemutatója volt, Kemény István beszélt a közönségnek, s bár ő négy évvel fiatalabb volt mostani nálamnál, s még nem volt József Attila-díja (most már mindkettőnknek van), sokkal többet nyomott a latban személye, mint amennyit jelenleg nyomhat az enyém. Énem, ez az akkori fiatalember, aki mostanra egyre kevésbé fiatal, s korántsem biztos benne, hogy egyre inkább ember, kicsit mérges volt Kemény Pistára, amiért őt áhítatos költőnek titulálta. Jobban tetszett volna neki holmi *keményebb*, birodalmi lépegetősebb imidzs, szeretett volna

fickósabbnak látszani, holott erre versei nem jogosították fel. Holott áhítatos volt, ahogyan, most örömmel ismeri fel, Krusovszky Dénes is az. És ennek az áhítatnak ma jóval nagyobb súlya van, mint akkor, a rendszerváltás hangzsisibongásának kezdetén, amikor az életünk sebességéről alkotott fogalmaink, mai fejjel beláthatjuk, vajmi kezdetlegesek voltak még.

Miféle súlyra gondolok? A nyolcvanas években a pannonhalmi bencések meghívták a közelmúltban meggyilkolt Roger testvért, a taizéi ökumenikus szerzetesrend alapítóját. Az ijedt hatóságok először egyetlen beszédet engedélyeztek, majd ezt az engedélyt is visszavonták. A svájci szerzetes azonban a várakozással ellentétben nem mondta le felháborodottan az utat, hanem így nyilatkozott: „ha nem beszélhetek nekik, hát majd velük együtt hallgatók”. És részt vett a liturgikus alkalmakon, imákon, nem beszélt, ahogy (politikai okokból) az összes többi résztvevő sem beszélhetett... Az ilyen szilárd csöndfalon a poklok kapui sem vehetnek erőt. Ma, mikor mindenki beszélhet (s beszél is), a szemérmes, csendes tónusnak még nagyobb, jóllehet láthatatlan küldetése van. Ez a láthatatlan kevésnek tűnik, szétpereg a kezünk közt, de valójában nem efféle láthatatlan közösséget alkot-e egy-egy könyv sok száz, sok ezer olvasója, akik sosem találkoznak? S nem efféle láthatatlan klánt hoz-e létre a körülbelül irányba törekvő alkotók nem vér szerinti testvérisége. Ezen az elven Krusovszky Dénes rokonának tekinteném jómagamat, de nemzedékársaim közül Szabó T. Annát, Imreh Andrászt (első kötetének címe különösképpen egybevág Krusovszkyéval: *Aminék két neve van*), Szakács Esztert, Filip Tamást, Ács Józsefet, G. István Lászlót és másokat.

Dénes már a címmel kezünkre játszik: a megnevezésre, a névre utal, s ez a nyomvonal az egész kötetben át végigkövethető. Ohó, mondja a profi kritikus: íme egy elsőkötetes, aki a macondói parasztkok módjára a megnevezés nehézségeivel bajmóldodik, kiragasztgatja a cédu-lákat tehénre, kerítésre, el ne felejtse a nevüket. Vagyis tanulja, tanulgatja a világot, benne maga s a dolgok nevét, nem úgy, mint mi, nagy, okos felnőttek, akik már mindent tudunk. Ez a tanulás azonban, kritikus uram, nem korfüggő! Míg élünk, a nevünket tanuljuk, hogy aztán végképp

elfelejthessük, hiszen Isten úgyis emlékszik majd rá. Jómagam egyébként a való életben, akárcsak Dénes, két név alatt létezem, vagyis tudathasadásos személyiségként egyik nevemen írok és irodalmárkodom, a másikon pedig, melyet születésemkor kaptam, nyilvántartatom, birtoklok, emészték, járok-kelek. De hiszen mindannyian összes neveket viselünk, becenevet, csúfnevet, idegenek által ránk aggatott nevezeteket, láthatatlan lények által számunkra kreált, előttünk ismeretlen, titkos neveket.

A kötetben van olyan hajó, mely a mi nevünket (igen, a miénket, névtelen olvasókét) viseli: „*indul egy elképzelt hajó, / én nem fogok hiányozni róla, / és a fedélzetet úgy szólítják majd, / mint engem.*” (*Hosszú sétám végén*). A megnevezés itt matrjoskababa-szerű héjakat növeszt lényünk köré, hiszen a fedélzet, mely nevünkre hallgató önmagunkat körbekeríti, ugyancsak nevünkre hallgat. Másutt a titokzatos egyes szám második személy (a szerelmes?, az olvasó?, a költői én „kopírpapírral” gyártott másodpéldánya?) szólíttatik meg: „*csak mondd ki egyszer az összes / nevem, mert én egyre / sem emlékszem már*” (*Az összes nevem*). Különös, hogy a név itt (is) mindig a felejtéshez kapcsolódik (vagy tán a felejtés a névhez?): „*Utolsó / sétám a kikötőben lesz az első / utad egy ezeréves vitorlásón. / Bárcsak elfelejteném már a nevét: // Késő Bánat*” (*A Szíznak nevezett kikötő*). A név hol felejtett, hol felejtethető, hol megnevezettjét borítja feledésbe. Az ellen fordul, akit pánccél vagy matrjoska-héj gyanán védelmezni hivatott. Talán mert a költő itt „*olyan régóta / néz másokat, hogy / magát már fel sem ismeri*” (*Egyre távolabb*). Avagy „*régi ujjlenyomatokra vadászok / egy elkeseredett üvegen, / mert az utcát, ahol élnék, / Beletörődésnek hívják*” (*Játékunk háttéré*). Beszélő nevű utca, tussal húzott név alatt kifakult próbababa-arcok. Valóban, ha Krusovszky gondolatmenetét tovább fűzzük, hol lenne tapinthatóbb a feledés, az egyéniség-vesztés, mint egy találmányra lapozgatott telefonkönyvben, egy rendőrségi ujjlenyomat-nyilvántartásban vagy egy elhanyagolt temetőben, ahol pedig csak úgy burjánzanak a nevek. Mi több, tessék csak elképzelné, mi lenne, ha lenéznenk innen, a Nyugati pályaudvarral szembeni Könyvesház eiffeli magasából, s az összes lenn járkáló hangyaemberkének fejéhez gombostűve látnánk a nevét? Mennyivel tudnánk többet róluk? Mennyivel többet a világról? Vagyis: mit tesz a név? Bizony, feledtet. Ápol s eltakar.

Hát a hely, a tér, a szoba, a ház, a város? Rendben, hablatyol megint a profi kritikus, Krusovszky Dénes már nem fér be múltjába, kinőtt kezelábasába, nem találja a hazavezető utat. „*Eltűnt kertem, házam, szobám, csak / a bútorok*

követik csaholva nyomom” – halljuk a *Sírám* sorait, s talán nem mellékes, hogy a vers címe már maga idegenséget sugall, akár egy keleti helynév valahol a térkép peremén. „*Miféle ház az, amiből nem / lehet kijutni?*” hangzik másutt a kérdés, és persze nem nehéz rávágni: úgy hívják, labirintus, legalábbis ha Borges és Cortázar argentin uraknak hihetünk (*Egy könnyű mosoly*). Nem kevésbé hűsbavágó a következő szepegő, gyerekes faggatózás sem: „*Mert mi lesz velünk, ha / estig nem érek haza?*” (*Mi lesz velünk?*). És tényleg, mi lesz, tágíthatjuk tékozlói fiúivá, sajátunkká, egyetemessé az ijedelmet. Krusovszky másutt mégis így biztat bennünket, biztatja magát: „*Már biztos / a helyed a legfelső / házban*” (*Amink marad*). Vagyis tán lesz a számára (számunkra) hely (evilágban, túlvilágban?) valahol, valamikor.

No de addig is, ahogy Descartes-nak ideiglenes erkölcsant kellett kidolgoznia, míg el nem jut az alapelvek legalapvetőbbikéhez, neki is bérelnie (nekünk is bérelnünk) kell valamit, lehetőleg olyan ingatlant, melybe háziúr nem települ. A nulláról kell indulnunk, íme az *alibi*, mely egyben világban-létünk *alibi*-je is: „*a folyosó végén balra / nincs semmi, / az lehet a te szobád*” – súgja valaki a versbeli érnék a *Hosszú sétám végén*-ben. Vagyis a semmiben, a nem-lévő semmiben, a koordináta-rendszer nullpontján vagyunk elhelyezhetők. Másutt meg erről értesülünk: „*senki ne hívja Helynek azt, / ahol túl könnyű élni (...)* a menedék neve mától / egyszerűen Test legyen / – én innen kívánom / végignézni nagy / élményeim távozását” (*Távozások*). Imponálóan nagyot mondó szerénység, mely azonban még mindig nem a visszahúzóadás gyepontja. Hiszen „*lerígott / cipőmben egy szótlán gyerek / vetette meg ágyát*” (*Kavics vagy angyal*). Faggatózhatunk megint: alter ego?, tudat alatt szorongó kisgyerek-én?, leendő gyermekünk?, egykor volt szülőnk, akinek gyermek-iszonyatait örökítjük tovább?, leendő angyal-lényünk? Talán mindegyik, talán egyik sem. Lehet, hogy csupán rózsaszínen védtelen, kiszolgáltatott, csecsemő-forma lábfejükéről van itt szó, ám a bizonytalanság már agyunkba fészkelte magát. Van ám még ennél is kiutalenebb visszatérés, ennél is barátságatlanabb rejtkehely: megtudhatjuk, hogy a kéz „*egy hideg zsebben él*” (*Az összes nevem*), mely a cipőnél ugyan kevésbé büdös, mégis kietlen anyaméh egy antropomorf, az ember végtagjait s fejét öt ujjával remekül leképező testrésznek. S nem egy hideg (így nyárelőn persze felmelegedő) zsebben élünk-e mindannyian, Isten felöltőjének molyrágtá, széljárta szegletében?

Beszéltünk két fontos motívumról, de szólhatnánk továbbiakról is, melyek a Krusovszky-féle háló nem kevésbé lényeges csomópontjaivá

köthetők. Ilyen a hajó, a csónak, a víz, a folyó, a hal valósággrétege (Pilinszky csillaghálóban vergődő halai nála már reklámszatyorban fuldokolnak – *Hús vizek*). De ilyen az ösvény, az út, a láb, a cipő asszociációs köre is. Ámde jöjjenek most kicsit az operatőri technikák. Krusovszky előszeretettel operál a mese, az álom eszközeivel, hoz be csodás elemeket, filmtrükköket. „*Ha elalszom, esni kezd / a hó, ha felébredek, / elolvad*” (*Amíg ideér*). Éppolyan „misztikus” jellegű snitt ez, mint mikor Szakács Eszter egyik versében a beszélő leteszi a telefont, mert fel kell ébrednie. Vagy épp „*a madár-éjtette / magból boldogtalan fiú nőtt, / legszebb fáimat ő vágta / ki, s tutajával most szíved / felé evez*” (*Foszlik az álmok szövete*). Nagyítás-kicsinyítés, gyorsított képsorok, akárha egy magyar népmese rajzfilmjét látnánk. Amúgy is, mintha az egész világot valami nagy közös ritmus, áramlás járná át, ringatná: „*lüktet az egész szoba, kint a / kert, a teljes álmatlan város, és távolabb is, / lüktet minden, magányosan lüktet, / mint számi ikrekben a közös szív*” (*Lefekvés előtt*). Ilyenformán Krusovszky verse nem holmi költői eszközökkel manipulált valóság, hanem „mindössze” a világ versének lekottázása. Csoda-e ezek után, ha „a

kezdő sort soha nem én / írom, aztán a többire/ is csak engedélyt adok.” (*Alkonyodik*.)

Van itt egy fiú öt kenyérrel és két hallal, jut eszünkbe, amit az apostolok referálnak Jézusnak közvetlenül a csodálatos kenyérszaporítást megelőzően. Krusovszky „*ingén vércsepp, cipőjén sár*” (*És utoljára*). Vagyis egyszerűen jön, de egyszerűsége sokasítható, maga meg is sokasítja. Mit ígér nekünk? „*Ma éjjel megpróbálok ébren maradni*” (*Ébren maradni*). Ébrenlétére, költői virrasztására szükségünk is van, úgy hiszem. És elég, ha mindig csak „ma” marad ébren mivelünk, hiszen tegnap is ma volt, s reméljük, holnap is az lesz. Örülök neki, hogy Dénes „fél a tökéletestől”. „*Most minden annyira végleges, / a nedves ruhák a szárítón, / a bevetetlen ágy és a / kihűlt víz a kádban*” – írja. (*Egy másik reggel*). Éppen ezért „*végül / nyitva hagy egy / ajtót*” (*Távozások*), melyről jó tudni, hogy nyitva van. Ez a költészet nyitott az olvasó felé, beléptet minket terébe. És nyitott felfelé, engedi az bezuhogni az eget, az „*azúrt*”. Nagy öröm számomra, hogy Krusovszky Dénes költészetére ezúttal én tehetem ki a táblát, jól olvasható betűkkel: NYITVA. (*Széphalom Könyvműhely, 2006*)

Lackfi János

A könyvkritikai rovat megjelenését
a Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és
Kiadók Reprográfiai Egyesülete támogatja.

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

és a

József Attila Kulturális és Szociális Alapítvány
támogatja.